

СПОСТЕРЕЖЕННЯ РІДКІСНИХ ТА МАЛОВИВЧЕНИХ ВИДІВ ПТАХІВ У ЖИТОМИРСЬКІЙ ТА ХМЕЛЬНИЦЬКІЙ ОБЛАСТЯХ У 2009-2017 рр.

О.В. Гриб

Українське товариство охорони птахів; вул. Спортивна, 36а, смт Миропіль, Романівський р-н, Житомирська обл., 13033, Україна
Ukrainian Society for the Protection of Birds; Sportywna str., 36a, Myropil, Romaniv district, Zhytomyr region, 13033, Ukraine
✉ ghryb.o.v@gmail.com

Records of rare and insufficiently known bird species in Zhytomyr and Khmelnytskyi regions in 2009–2017. – O.V. Ghryb. - Berkut. 26 (2). 2017. - Data about 65 species collected in 6 district of Zhytomyr region and 1 district of Khmelnytskyi region (Northern Ukraine) are presented. [Ukrainian].

Key words: fauna, distribution, number, migration, breeding.

Представлені дані по 65 видах птахів, зібрані в 6 районах Житомирської області та 1 районі Хмельницької області.

Ключові слова: фауна, поширення, чисельність, міграція, гніздування.

Матеріал для статті зібраний на території Романівського, Чуднівського, Любарського районів Житомирської області, а також Полонського району Хмельницької області. Фрагментарними спостереженнями було охоплено й окремі місцевості в Житомирському, Баранівському та Пулинському районах Житомирщини. У результаті досліджень отримана інформація по 65 видах птахів, занесених до Червоної книги України (2009), а також регіонально рідкісних та недостатньо вивчених. Для тих, що відносно звичайні в період сезонних міграцій або зимівлі, наводяться дані лише про спостереження у гніздовий період. Також представлені відомості про випадки зимівлі деяких перелітних видів.

Значна кількість опублікованих нижче спостережень задокументовані у вигляді фото, з якими можна ознайомитися на сайті «Птахи України»¹.

Населені пункти, що згадуються в повидових описах, знаходяться на території наступних районів: **Романівський** – селища міського типу Биківка, Миропіль та Романів, села Бартуха, Булдичів, Вила, Вільха, Врублівка, Дертка, Годиха, Камінь, Колодяжне, Лісна Рудня, Мала Козара, Нивна, Пилипо-Кошара, Романівка, Старочуднівська Гута, Улянівка та Цеберка; **Чуднівський** – селища міського типу Вакуленчук і Великі Коровинці, села Бейзимівка, Довбиші, Карпівці та Красногірка; **Любарський** – села Нова Чорторія та Меленці; **Полонський** – м. Полонне, села Бражинці, Буртин, Котюржинці та Новолабунь; **Житомирський** – села Перлявка, Покостівка та Тетерівка; **Баранівський** – м. Баранівка; **Пулинський** – с. В'юнки.

В окремих випадках в описі місць спостереження птахів вказуються лише назви урочищ чи об'єктів природно-заповідного фонду. Зокрема, орнітологічний заказник «Великобerezнянський», розташований біля с. Велика Березна Полонського району (Матвеев та ін., 2016б), та регіональний ландшафтний парк (РЛП) «Мальованка» на території Полонського та Шепетівського районів (Матвеев та ін., 2016а). Наші спостереження на території останнього стосуються лише території Полонського району. У Романівському районі досить детальні спостереження проводилися на території двох лісових масивів, яким даємо короткий опис.

Урочище Романівська дача – досить великий лісовий масив, розташований між населеними пунктами Улянівка, Цеберка, Голубин, Залужне, Романів, Омільне, Пилипо-Кошара, Промінь (на сьогодні нежилий). Площа близько 7500 га. Тут повністю або частково розташовані 4 об'єкти природно-заповідного фонду загальною площею близько 977,5 га. Зокрема, загальнозоологічний заказник «Довгий Брід» (площа 663,0 га) та ботанічний заказник «Собачий Зуб» (площа в межах урочища близько 260,0 га, загальна – 543,0 га) (Природно-заповідний фонд..., 2015; наші дані).

Під «лісовим масивом на північ від смт Миропіль» мається на увазі частина лісового масиву на правому березі р. Случ між населеними пунктами Миропіль, Вільха та Мала Козара, обмеженого на півночі р. Луковець (права притока р. Козарка). Площа масиву близько 2300 га.

* * *

Норець чорношийї (*Podiceps nigricollis*). У 2016–2017 рр. у гніздовий та міграційні періоди регулярно реєструвався в заказнику «Великобerezнянський», спостерігалися гнізда та виводки. Гніздова чисельність оцінена в 10–15 пар. На решті території у гніздовий період відмічався лише на ставі біля с. Меленці: 22.05.2015 р. – 2 птахи, 23.04.2016 р. – 3. Під час міграцій спостерігався також в інших місцях: 17.04.2017 р. – 1 птах на ставі в околицях с. Мала Козара, 8.10 та 16.10.2017 р. – на ставі поблизу с. Романівка зареєстровано 4 та 5 птахів відповідно.

Норець червоношийї (*P. auritus*). 22.10.2017 р. 1 птах спостерігався в заказнику «Великобerezнянський».²

Норець сірошочий (*P. grisegena*). 17.04.2016 р. 3 птахів спостерігали в заказнику «Великобerezнянський», причому 2 з них будували гніздо. У цьому ж місці 2.06.2016 р. та 12.04.2017 р. зареєстровано по одній особині. 24.08 та 9.09.2017 р. молодий птах відмічений на ставі поблизу с. Романівка. 1.10.2017 р. також молодий птах спостерігався на ставі в с. Карпівці.

Квак (*Nycticorax nycticorax*). Регулярно спостерігався лише в долині р. Хомора (околиці с. Новолабунь, заказник «Великобerezнянський», м. Полонне та околиці), де цей вид гніздиться. На решті території квак відмічений лише тричі. 3.05.2013 р. птах пролетів уночі біля с. Мала

¹ <http://uabirds.org/v2member.php?l=ru&a=510>

² <http://uabirds.org/v2photo.php?l=ru&s=051000287&n=1>

Фото 1. Чорний лелека на гнізді. Околиці смт Миропіль, 7.05.2017 р. Тут і далі фото автора.
Photo 1. Black Stork on a nest.

Козара (реєстрація за голосом). 26.08.2015 р. 3 молодих особини спостерігалися на сухих гілках верб (*Salix* sp.) над водою у верхів'ї ставу в околицях с. Красногірка. 12.08.2017 р. молодий птах сидів на вербі на березі ставу в с. Карпівці.

Фото 2. Гніздо чорного лелеки. Урочище Романівська дача. 24.05.2015 р.
Photo 2. A nest of Black Stork.

Чапля біла мала (*Egretta garzetta*). 23.08.2014 р. 3 птахи відмічені в с. Новолабунь на р. Хомора, а 6 – поблизу м. Полонне на ставі в урочищі Гамарня. В останньому місці вид неодноразово реєстрували і в подальшому: 1.08, 15.08 та 29.08.2015 р. – 3, 1 та 5 птахів, відповідно, 2.06.2016 р. – 1, 18.06.2017 р. – 1. На решті території відмічений лише раз: 3.09.2016 р. – 1 птах на обмілині ставу в с. Карпівці.

Косар (*Platalea leucorodia*). 2.06 та 1.08.2015 р. в заказнику «Великоберезнянський» спостерігали 6 та 9 птахів, відповідно.³ В обох випадках вони годувалися на мілководді. У цьому ж місці 17.04.2016 р. відмічено 5 косарів, які пролітали над ставом. У 2017 р. цих птахів тут виявити не вдалося, проте 25.08 на березі ставу були знайдені рештки косаря (голова, крило).

Лелека білий (*Ciconia ciconia*). Взимку 2014–2015 рр. молодий птах зимував у людей в смт Миропіль, в тому числі з 16.12 вдома в автора. 28.02.2015 р. лелека спостерігався на гнізді в тому ж населеному пункті. Не виключено, що він теж зимував десь неподалік. 20.12.2017 р. в смт Романів біля незамерзлої ділянки р. Лісна спостерігали птаха, який згодом відлетів. Як стало відомо пізніше, цей лелека продовжував триматися в тій місцевості орієнтовно до середини січня. Його підгодовували люди, ночував він на гнізді. Подальша доля птаха невідома.

Лелека чорний (*C. nigra*). Протягом 2011–2017 рр. у лісовому масиві на північ від смт Миропіль було знайдено 5 гнізд (на даний час одне зруйноване). У 2015 р. заселеними були 3 гнізда, у 2016 р. – 2, у 2017 р. – 2 (фото 1). В урочищі Романівська дача у 2012–2017 рр. знайдено 6 гнізд (у тому числі в заказнику «Довгий Брід» – 2, в заказнику «Собачий Зуб» – 1, у пам'ятці природи «Романівські дуби» – 1) (фото 2). Дане урочище було найкраще обстежене у 2017 р. З 6 відомих гнізд заселеними чорним лелекою були 4. Крім того, в західній частині урочища, де не було знайдено жодного гнізда, спостерігали 1–2 птахів. Показники щільності населення в цих двох лісових масивах суттєво перевищують середні значення по регіону (Весельський, 2017; Панчук, 2017), що, можливо, має лише локальний характер, і пов'язано з відносно великими площами ще збережених старих вологих дубових лісів і хорошими кормовими угіддями.

На решті досліджуваної території проведені лише фрагментарні спостереження. 29.05.2015 р. знайдено незаселене гніздо північніше с. Старочуднівська Гута. 30.05.2017 р. на цьому гнізді птахів теж не спостерігали, проте під гніздом був слід. У цей же день виявлене заселене гніздо біля с. В'юнки в заказнику «Тетеревиний тік». 25.06.2017 р. теж заселене гніздо знайдено в РПП «Мальванка».

Всі 14 знайдених гнізд були розміщені на дубах звичайних (*Quercus robur*).

Казарка білощока (*Branta leucopsis*). 16.04.2016 р. 3 птахи спостерігалися у змішаній зграї білолобої гуски (*Anser albifrons*) та гуменника (*A. fabalis*) загальною чисельністю близько 200 ос. на ставі в с. Карпівці.⁴

³ <http://uabirds.org/v2photo.php?l=ru&s=051000036&n=1>

⁴ <http://uabirds.org/v2photo.php?l=ru&s=051000001&n=1>

Гуска сіра (*Anser anser*). 12.07.2015 р. дорослого та 4 молодих птахів відмічено на ставі біля с. Великі Коровинці. У 2015–2017 рр. у гніздовий період сірих гусей регулярно спостерігали в заказнику «Великобerezнянський», реєструвалися виводки. Гніздова чисельність оцінена в 3–5 пар. У цьому ж місці гуси утворюють післягніздові скупчення: 1.08.2015 р. – близько 100 птахів, 5.08.2016 р. – близько 50.

Гуска білолоба (*A. albifrons*). 2.01.2017 р. поодинокий птах спостерігався на озимині поблизу смт Миропіль.

Гуменник (*A. fabalis*). 2.01.2017 р. поодинокий птах відмічений на озимині поблизу смт Миропіль.

Лебідь-кликун (*Cygnus cygnus*). 14.11.2010 р. 2 птахи спостерігалися на ставі в околицях с. Мала Козара. 28.11.2015 р. щонайменше 10 особин відмічено на ставі в с. Бейзимівка. 12.11.2016 р. кликун зареєстрований на ставі в с. Карпівці.

Лебідь малий (*C. bewickii*). 28.11.2015 р. спостерігався на ставі в с. Бейзимівка у скупченні лебедів-шипунів (*C. olor*) та кликунів загальною чисельністю 135–140 особин.⁵

Нерозень (*Anas strepera*). У гніздовий період виявлений у заказнику «Великобerezнянський»: 2.06.2016 р. – 9 птахів, 19.05 та 18.06.2017 р. – по одному. В даному місці не виключене гніздування, зокрема, вид був охарактеризований як «гніздовий» під час попередніх досліджень (Матвеев та ін., 2016б). Також 2 птахи відмічені 2.06.2015 р. поблизу м. Полонне на ставі в урочищі Гамарня.

Чернь червонодзьоба (*Netta rufina*). 19.05.2017 р. 2 птахи (пара) відмічені в заказнику «Великобerezнянський».⁶ У цьому ж місці 18.06.2017 р. спостерігався самець.

Чернь білоока (*Aythya nyroca*). 22.09.2015 р. самець відмічений на ставі в с. Карпівці. 2.06.2016 р. 2 птахи (пара) спостерігалися в заказнику «Великобerezнянський». У цьому ж місці 2 птахи відмічені 19.05 та 18.06.2017 р.

Чернь морська (*A. marila*). 16.10.2016 р. 8 птахів (1 самець, решта самки чи молоді) спостерігалися поблизу м. Полонне на ставі в урочищі Гамарня. 1.10.2017 р. 2 птахи (пара) відмічені на ставі в с. Бейзимівка.

Гоголь (*Bucephala clangula*). Регулярно зустрічався під час міграцій, значно рідше – в зимовий період: 1.02.2014 р. – 3 птахи в смт Миропіль на р. Случ біля греблі, 8.02 та 6.12.2014 р. – 2 та 1 птах, відповідно, біля с. Нова Чорторія на незамерзлій ділянці р. Случ. 19.05.2017 р. самець (імовірно, пізній мігрант чи літуючий птах) спостерігався в заказнику «Великобerezнянський».

Крохаль малий (*Mergus albellus*). 16.10.2017 р. поодинокий птах (самка чи молодий) відмічений на ставі поблизу с. Романівка.

Крохаль середній (*M. serrator*). 14.10.2016 р. поодинокий птах (самка чи молодий) спостерігався на ставі поблизу с. Романівка. 16.10.2016 р. щонайменше 12 птахів (самки чи молоді) бачили в заказнику «Великобerezнянський».

Крохаль великий (*M. merganser*). 30.04.2012 р. самець відмічений на ставі в околицях с. Мала Козара. 22.11.2014 р. 4 птахи пролетіли над смт Миропіль.

19.11.2017 р. самець пролітав над водосховищем Відсічне біля с. Тетерівка.

Скопа (*Pandion haliaetus*). Зустрічалася лише під час міграцій. Крайні дати спостережень: 31.03.2017 р. (смт Миропіль) – 18.04.2015 р. (околиці с. Нова Чорторія) весною, 22.08.2017 р. (смт Романів) – 6.10.2010 р. (смт Миропіль) восени.

Шуліка чорний (*Milvus migrans*). У 2009–2010 рр. пара можливо гніздилася в лісовому масиві на північ від смт Миропіль: 7.06.2009 р. – птах ширяв над смт Миропіль дещо південніше лісового масиву, 21.06.2009 р. – птах ширяв над заплавою р. Фастівка на території лісового масиву, 9.08.2009 р. – 2 птахи літали над ставом в околицях с. Мала Козара біля узлісся, 1.05.2010 р. – птах кружляв над ставом у тому ж місці. У подальші роки в даному лісовому масиві чи біля нього шуліки не спостерігалися, лише 5.05.2017 р. біля с. Мала Козара над полями полював птах, який згодом полетів у бік лісу.

12.07 та 17.07.2015 р. поодинокі шуліки відмічалися біля ставів в околицях смт Великі Коровинці та с. Бражинці. У 2015–2017 рр. 1–2 птахи постійно спостерігали у квітні – серпні в заказнику «Великобerezнянський» над ставами чи в його околицях над полями. В усіх трьох локалітетах поряд із водоймами знаходяться невеликі лісові масиви, де шуліки могли гніздитися.

Лунь польовий (*Circus cyaneus*). Регулярно відмічався під час міграцій, значно рідше – в зимовий період. 10.01.2009 р., 29.12.2013 р. та 7.01.2014 р. на полях поблизу смт Миропіль спостерігали по 1 самцю. 23.12.2017 р. самця бачили на полі в околицях с. Камінь. 31.12.2017 р. на полі зі стернею кукурудзи біля с. Булдичів відмічено самця і самку.

Лунь степовий (*C. macrourus*). 17.09.2011 р. самець пролетів у південному напрямку низько над полем біля смт Миропіль. 12.04.2015 р. самець пролетів на північ над полем в околицях с. Мала Козара. 10.04.2016 р. самець пролетів на північ над полем поблизу смт Миропіль.

Лунь лучний (*C. pygargus*). У 2011–2017 рр. у гніздовий період по парі птахів регулярно спостерігали біля сіл Мала Козара та Врублівка. У першому локалітеті птахи спостерігалися на заболочених ділянках пасовищ чи поблизу зарослих чагарниковою та трав'янистою рослинністю зруйнованих колгоспних господарських дворів. У другому – серед орних земель, порізаних балковою системою із широкими заболоченими долинами.

24.05.2015 р. самка відмічена на полі біля с. Омільне. 29.05.2015 р. 2 самки по черзі спостерігалися на полях поблизу с. Покостівка. 12.07.2015 р. біля смт Великі Коровинці в районі зарослих відстійників непрацюючого цукрового заводу двічі відмічено по парі птахів (можливо, це була одна й та ж). 4.06.2016 р. самець спостерігався на полі біля ставу в околицях с. Бейзимівка. 12.06.2016 р. пара птахів відмічена біля с. Бартуха на заплавах луках р. Лісна, а 23.07.2017 р. тут зареєстровано дорослу самку і 2 молодих птахів (фото 3). 20.06.2016 р. на заплавах луках р. Лісна біля смт Романів відмічено самця. 10.06.2017 р. самець спостерігався на полі біля с. Вільха. 18.06.2017 р. самець зареєстрований біля м. Полонне на межі колгоспного господарського двору й агроландшафтів.

⁵ <http://uabirds.org/v2photo.php?l=ru&s=051000019&n=1>

⁶ <http://uabirds.org/v2photo.php?l=ru&s=051000078&n=1>

Фото 3. Молодий лучний лунь. Околиці с. Бартуха, 23.07.2017 р.

Photo 3. A young Montagu's Harrier.

Зміїд (*Circaetus gallicus*). У 2011–2017 рр. (крім 2016 р.) у гніздовий період регулярно відмічалось полювання 1–2 птахів над перелогами та пасовищами на схід від лісового масиву біля смт Миропіль та на південь від урочища Романівська дача. 10.06.2017 р. зміїд полював над перелогами біля с. Буртин у районі покинутих піщаних кар'єрів. 11.06.2017 р. птах відмічений у польоті над сосновим лісом поблизу м. Баранівка. 23.07.2017 р. зміїд полював над пасовищем у долині р. Тетерів біля с. Годиха.

Підорлик малий (*Aquila pomarina*). У 2011–2017 рр. у лісовому масиві на північ від смт Миропіль знайдено 5 гнізд (на даний час 1 зруйноване). З них 3 розміщувалося на березах (*Betula* sp.) (фото 4), 2 – на дубах звичайних. Найретельніші дослідження в цьому місці були проведені

Фото 4. Молодий малий підорлик на гнізді. Околиці смт Миропіль, 25.07.2015 р.

Photo 4. A young Lesser Spotted Eagle on a nest.

в 2017 р. Було знайдено 3 заселених гнізда та в 2 місцях спостерігали територіальних птахів. Висока чисельність виду спостерігалася тут і раніше (Домашевский, 2005).

В урочищі Романівська дача були знайдені гнізда лише в заказнику «Довгий Брід». 21.05.2016 р. тут виявлено 2 заселених гнізда (одне з них упало ще в той рік, інше було також заселене в 2017 р., гнізда розташовувались на дубі звичайному та на вільсі чорній (*Alnus glutinosa*), відповідно). В інших частинах урочища птахів спостерігали біля наступних населених пунктів: Омільне (4.05.2015 р., 1 птах над полем біля лісу), Пилипо-Кошара (28.05.2016 р., 1 птах над полем біля лісу), Цеберка (28.05.2016 р., 1 птах над лісом), Улянівка (17.05.2017 р., одночасно 2 пари на лісом).

Поодиноких птахів спостерігали: 2.06.2015 р., 2.06.2016 р. та 19.05.2017 р. – поблизу заказника «Великобerezнянський». 12.06.2016 р. – над долиною р. Лісна поблизу с. Лісна Рудня. 28.05.2017 р. – біля узлісся поряд із р. Тетерів в околицях с. Карпівці.

Орлан-білохвіст (*Haliaeetus albicilla*). 16.10.2016 р. дорослого птаха спостерігали на спущеному ставі в заказнику «Великобerezнянський». 28.10.2016 р. молодий орлан пролітав над спущеним ставом в околицях с. Бейзимівка. 22.10 та 5.11.2017 р. в заказнику «Великобerezнянський» на спущених ставах відмічено молодого та дорослого птаха, відповідно.

Сапсан (*Falco peregrinus*). 5.04.2015 р. пролетів у північному напрямку над полем біля м. Полонне.

Рябчик (*Tetrastes bonasia*). 11.06.2017 р. щонайменше 5 птахів відмічено поблизу с. Буртин на узліссі молодого загущеного березово-осикового лісу поряд із територією закинутих піщаних кар'єрів.⁷

Журавель сірий (*Grus grus*). Імовірно, гніздиться на болотах у лісовому урочищі Романівська дача. 26.04.2014 р. журавель злетів із болота в заказнику «Собачий Зуб». 11.05.2015 р. там само спостерігався теж один птах, а в заказнику «Довгий Брід» відмічено крики 2 журавлів на болоті. 2.04.2017 р. птах злетів із болота і сів в іншій його частині в заказнику «Собачий Зуб». 11.05.2017 р. 2 журавлі пролітали над лісом біля болота в заказнику «Довгий Брід».

Погонич звичайний (*Porzana porzana*). 20.05.2017 р. біля смт Миропіль на заплавах луках у верхів'ї ставу на р. Фастівка вночі відмічено шлюбні поєднання 2 птахів. 3.09.2017 р. погонич спостерігався візуально на ставі поблизу с. Меленці.

Сивка морська (*Pluvialis squatarola*). 2.10.2016 р. спостерігалася на обміліні ставу в с. Карпівці. 21–22.10.2017 р. один птах тримався у зграї із золотистими сивками (*P. apricaria*) (близько 200 ос.) на передискованій стерні сої поблизу смт Миропіль. Загальне сіре забарвлення верху цього птаха навіть при спостереженні здаля добре вирізняло його від решти сивок із золотистим верхом. В польоті птах також вирізнявся білим зверху хвостом (принаймні при спостереженні із далекої відстані), а другого дня спостережень вдалося також розглядити чорні пахва споду крил.

⁷ <http://uabirds.org/v2photo.php?l=ru&s=051000007&n=1>

Сивка золотиста (*P. apricaria*). Регулярно відмічалася під час сезонних міграцій, утворюючи скупчення в агроландшафтах (на озимині, передискованих чи переораних полях), хоча пролітні зграї спостерігалися і в інших місцях, у тому числі над населеними пунктами. Чисельність зграй не перевищувала 400 особин, лише 9.04.2017 р. в околицях с. Карпівці відмічена зграя чисельністю близько 1700 особин. 29.08.2015 р. скупчення близько 150 птахів зустріли на обміліні ставу в заказнику «Великобerezнянський». В окремі роки спостерігався досить ранній приліт. 26–27.02.2013 р. один птах тримався біля с. Врублівка на узбіччі автомобільної дороги та на краю полів, які на той час були переважно без снігового покриву, тоді як самі поля в основному покривав сніг. 23.02.2016 р. близько 40 птахів пролетіли над смт Романів.

Галстучник (*Charadrius hiaticula*). 29.08.2015 р. спостерігався на відміліні ставу в заказнику «Великобerezнянський». 3.09, 10.09 та 2.10.2016 р. на відмілинах ставу в с. Карпівці відмічено 10, 9 та 4 птахів, відповідно.

Кулик-сорока (*Haematopus ostralegus*). 19.05.2017 р. 3 птахи пролетіли над полем поблизу с. Дертка в північно-східному напрямку.

Плавунець круглодзьобий (*Phalaropus lobatus*). 3.09.2017 р. молодий птах спостерігався на мілководді ставу біля с. Меленці.

Побережник болотяний (*Limicola falcinellus*). 26.07.2015 р. відмічений на обміліні ставу поблизу с. Романівка. 26.08.2015 р. 1 птах спостерігався на обміліні ставу в с. Довбиші.

Гаршнеп (*Lymnocyptes minimus*). 23.10.2016 р. спостерігався на ставі поблизу с. Романівка.

Дупель (*Gallinago media*). 12.04.2015 р. птаха спостерігали поблизу с. Мала Козара. Він вилетів поряд зі спостерігачем із осокових прибережних заростей біля ставу. При цьому вдалося добре розгледіти крайні стернові пера білого кольору. Птах злетів і полетів далі прямолінійно, голосу не подавав.

Кроншнеп великий (*Numenius arquata*). 2.04.2011 р. пролетів над полем поблизу смт Миропіль. 28.09.2013 р. та 12.09.2014 р. поодинокі птахи пролітали над полями в околицях с. Романівка.

Мартин середземноморський (*Larus melanocephalus*). 26.08.2015 р. молодий птах спостерігався на ставі біля с. Красногірка.⁸

Мартин малий (*L. minutus*). 23.10.2016 р. молодий птах пролітав над ставом поблизу с. Романівка. Там само 24.08.2017 р. спостерігалися два молоді птахи. 22.10.2017 р. дорослий мартин відмічений у заказнику «Великобerezнянський».

Мартин чорнокрилий (*L. fuscus*). 22.09.2015 р. спостерігався на ставі в с. Бейзимівка. 12.04.2017 р. 5 птахів пролітали над полями біля с. Дертка.

Крячок каспійський (*Hydroprogne caspia*). 23.08.2014 р. 3 птахи спостерігалися в заказнику «Великобerezнянський». Там само 29.08.2015 р. відмічено 5 птахів.

Голуб-синяк (*Columba oenas*). У гніздовий період відмічався лише у 2016–2017 рр. 1.06 та 9.07.2016 р. птах

Фото 5. Бородата сова. Околиці смт Миропіль, 1.05.2014 р. Photo 5. A Great Grey Owl.

спостерігався й токував на ділянці старого дубового лісу в лісовому масиві на північ від смт Миропіль. 7.05.2017 р. в цьому ж масиві в різних місцях відмічено по одному токуючому птаху. 11.05.2017 р. синяк зареєстрований за голосом у заказнику «Собачий Зуб» на ділянці старого дубового лісу поряд із болотом. 10.06.2017 р. теж зареєстровано токування одного птаха біля м. Баранівка в заказнику «Баранівський» на ділянці соснового лісу з поодинокими віковими дубами звичайними. 30.07 та 13.08.2017 р. один птах відмічався в РЛП «Мальованка» в соснових лісах біля «Мертвого озера».

Сова болотяна (*Asio flammeus*). 25.09.2012 р. птах злетів із осокових заростей на заболочених луках неподалік від с. Колодяжне. 23.12.2017 р. сова пролітала вдень над полем зі стернею кукурудзи поблизу с. Романівка.

Сичик-горобець (*Glaucidium passerinum*). 16.10.2017 р. в сутінках, близько 18³⁰, птах відгукнувся на запис фонограми на ділянці соснового лісу в лісовому масиві на північ від смт Миропіль. Наблизившись до місця вокалізації, вдалося підманити його ближче і спостерігати візуально. Сичик сів на гілку в середній частині крони сосни звичайної (*Pinus sylvestris*), яка розташовувалася на відстані близько 5 м від спостерігача, і продовжував вокалізувати. Згодом птах перелетів далі і теж вокалізував.

Сова бородата (*Strix nebulosa*). У 2014–2017 рр. зафіксовано 4 випадки гніздування та 1 реєстрація птаха без знахідки гнізда. 1.05.2014 р. 2 птахів спостерігали на гнізді в лісовому масиві на північ від смт Миропіль, згодом один із них був сфотографований (фото 5). 9.05 на цій же гніздовій території спостерігався 1 птах, до гнізда не підходили. 8.06 птахів на гнізді та на гніздовій території не виявлено. 28.06 в південній частині урочища Романівська дача на північ від с. Омільне на відстані близько 12 км від місця попередньої знахідки спостерігався 1 птах. У 2015 році сов не виявили. 1.05.2016 р. 1 птах відмічений на гнізді в лісі на північ від смт Миропіль. Відійшовши далі від гнізда, вдалося також побачити приліт до нього другої особини. 9.05 птах теж був на гнізді. 25.05 сов не виявлено, у гнізді знаходилося сильно насиджене яйце та шкаралупа іншого (гніздо обстежене Ю.В. Кузьменком).

⁸ <http://uabirds.org/v2photo.php?l=ru&s=051000018&n=1>

23.04.2017 р. в цьому ж лісі, але північніше, знову виявлено птаха на гнізді. 10, 27 та 29.05 сова продовжувала перебувати у гнізді, а 4.06 птахів на гнізді і на гніздовій території не виявлено. Варто відмітити, що у всіх трьох випадках бородаті сови зайняли гнізда на березах, які в попередньому році використовувалися для гніздування звичайним канюком (*Buteo buteo*). Гніздові ділянки розташовувалися поруч із вирубками.

11.05.2017 р. бородату сову виявлено на гнізді чорного лелеки на дубі в заказнику «Довгий Брід». 4.06 знайдене пташеня, яке сиділо на гілці гніздового дерева. Згодом прилетіли два дорослих птахи, з яких один полетів до пташеняти, а інший – до спостерігача, почавши досить загрозливо вокалізувати. У даному випадку гніздова ділянка знаходилася в розрідженому старому дубовому лісі поряд із болотом.

Дятел білоспинний (*Dendrocopos leucotos*). У 2009–2017 рр. регулярно спостерігався в лісовому масиві на північ від смт Миропіль. У 2017 р. його чисельність у даній місцевості оцінена в 7–10 пар. 23.05.2014 р. в лісах біля с. Вільха двічі відмічено по 1 пташу. 29.05.2015 р. на узліссі на північ від с. Старочуднівська Гута спостерігався 1 птах. 14.06.2015 та 25.06.2017 р. в РЛП «Мальованка» відмічено 2 та 3 (1+2) птахи, відповідно. 16.07.2016 та 11.05.2017 р. 1 птах спостерігався в заказнику «Довгий Брід». 2.04.2017 р. 1 птах зареєстрований у заказнику «Собачий Зуб» з боку с. Нивна. 6.05.2017 р. по 1 пташу відмічено в лісах біля сіл Покостівка та Вила. 17.05.2017 р. в урочищі Романівська дача на південь від с. Улянівка спостерігали 1 птаха. 28.06.2017 р. біля смт Вакуленчук в урочищі Богданівська дача відмічено 2 птахів. 19.11.2017 р. на узліссі на березі водосховища «Відсічне» неподалік с. Перлявка відмічено 2 птахів.

Жайворонок рогатий (*Eremophila alpestris*). 1.03.2015 р. близько 15 птахів пролетіли над полем біля смт Миропіль. 7.03.2015 р. близько 20 жайворонків відмічено на полі озимого ріпаку неподалік від с. Романівка. 5.11.2016 р. над полями в околицях с. Романівка спостерігалися 7 невеликих зграй загальною чисельністю 85–100 особин, які пролетіли в західному напрямку. 12.11.2016 р. 6 птахів трималися на полі біля с. Карпівці. Рогатий жайворонок часто зустрічався в кінці 2017 р.: 18.11 – 6 птахів на передискованому полі біля с. Мала Козара; 25.11 – близько 15 особин пролетіло над полем біля смт Миропіль; 3.12 – 2 птахи пролетіли над полем біля с. Романівка; 9.12 – під час екскурсії околицями смт Миропіль та населеним пунктом від відмічений 4 рази по 1–3 птахи, в тому числі зареєстровано проліт над смт Миропіль та над лісовим масивом; 23.12 – 7 птахів на передискованій стерні соняшника біля с. Романівка; 31.12 – близько 20 птахів на озимині з численними рештками соняшника поблизу с. Камінь.

Сорокопуд сірий (*Lanius excubitor*). Регулярно відмічався в усі пори року в агроландшафтах. Зустрічалися виводки, гніздо знайдено одного разу: 30.05.2016 р. на перелогах, помірно зарослих деревною рослинністю, біля р. Фастівка на невеликій груші звичайній (*Pyrus communis*). В інших біотопах траплявся значно рідше. На території колгоспних господарських дворів із наявною

деревно-чагарниковою рослинністю біля агроландшафтів відмічався в м. Полонне (5.04.2015 р. – 2 птахи, 18.06.2017 р. – 3) та в смт Романів (3.04.2016 р. – 1 птах). 12.04.2015 р. сорокопуд спостерігався на кладовищі в с. Мала Козара, яке теж межувало з агроландшафтами. 3.06.2016 р. птах відмічений у глибині лісового урочища Романівська дача на великій вирубці поруч із новою лісовою дорогою. У зимовий період залітає в масиви житлової забудови населених пунктів. За роки спостережень у смт Миропіль відмічені 3 таких випадки: 30.01.2011 р., 11.02.2014 р. та 2.12.2017 р. тут зареєстровано по 1 пташу.

Кобилочка-цвіркун (*Locustella naevia*). 10.05.2013 р. та 1.06.2015 р. самець тримався на заплавах луках у верхів'ї ставу поблизу с. Романівка. 23.05.2016 р. самець відмічений за голосом в с. Романівка біля р. Будичина. 12.06.2016 р. самець спостерігався біля с. Бартуха на заплавах луках р. Лісна. 17.05.2017 р. самець відмічений на невеликому болітці серед пасовища в околицях с. Мала Козара.

Золотомушка жовточуба (*Regulus regulus*). У 2011, 2014–2016 рр. у гніздовий період птахи відмічалися в південній частині лісового масиву на північ від смт Миропіль у ялинових і сосново-ялинових лісах. Найбільша чисельність зареєстрована 3.06.2016 р. – 5 співаючих самців. У цей же день удалося роздивитися молодого птаха, якого годував дорослий. 11.05.2015 р. птах відмічений у заказнику «Собачий Зуб» у невеликій куртині ялини звичайної (*Picea abies*) серед соснового лісу. У 2016 р. біля смт Романів в урочищі Романівський парк у гніздовий період постійно реєструвалися два співаючих самці. 28.06.2017 р. співаючий самець відмічений неподалік від смт Вакуленчук в урочищі Богданівська дача на ділянці ялинового лісу.

Золотомушка червоночуба (*R. ignicapillus*). 11.09.2010 р. самку спостерігали на узліссі лісового масиву на північ від смт Миропіль з боку р. Случ. Птах тримався в приземно-чагарниковому ярусі й підлетів на близьку відстань до спостерігача. Вдалося добре розгледіти чітку білу брову. 26.02.2015 р. самка спостерігалася на узліссі поблизу смт Романів в урочищі Романівський парк. За птахом, що нишпорив у прикореневій порослі липи серцелистої (*Tilia cordata*), вдалося спостерігати протягом кількох хвилин із відстані 2–3 м.

Починаючи з 2015 р. вид регулярно відмічався у гніздовий період. 27–29.06.2015 р. співаючий самець спостерігався в південній частині лісового масиву на північ від смт Миропіль на ділянці ялиново-соснового лісу. Там само 18 та 19.07 відмічено 1 (самець) та 2 птахів (самець і самка), відповідно.

З 2016 р. зустрічі почастішали. У лісовому масиві на північ від смт Миропіль протягом квітня – липня вдалося виявити 8 співаючих самців, у тому числі 6 на описаній вище ділянці, ще 2 – на ділянках дубових лісів із домішкою ялини звичайної. Також вид виявлений в інших місцях. Поблизу смт Романів в урочищі Романівський парк на різних мішаних ділянках за участю ялини звичайної неодноразово протягом травня – червня відмічалися 1–2 співаючих самці. 21.05 в заказнику «Довгий Брід» зареєстровано співаючого самця в невеликому чистому

ялинику, оточеному березовими та дубовими лісами, та співаючого самця в дубово-ялиновому лісі. 28.05 біля с. Пилипо-Кошара в урочищі Романівська дача в ялиново-соснових лісах відмічено 2 співаючих самці.

У 2017 р. в лісовому масиві на північ від смт Миропіль протягом квітня – липня вдалося виявити 5 співаючих самців, у тому числі 4 – в південній частині на ділянці ялиново-соснового лісу та 1 – в іншій частині на ділянці березово-ялинового молодого лісу.⁹ 9.07 тут вдалося спостерігати щонайменше одного молодого птаха. 30.05 біля с. В'юнки в заказнику «Тетеревиний тік» на ділянці дубово-соснового лісу з поодинокими ялинами звичайними відмічений співаючий самець. У червні співаючий самець регулярно реєструвався поблизу смт Романів в урочищі Романівський парк. 25.06 в РПП «Мальованка» на ділянці ялиново-соснового лісу відмічений співаючий самець.¹⁰ 27.06 на ділянці ялиново-соснового лісу на південь від смт Миропіль в урочищі Миропільський парк теж відмічений співаючий самець.

Горихвістка звичайна (*Phoenicurus phoenicurus*). У гніздовий період удалося відмітити лише тричі: 6.05.2011 р. – самець у м. Житомир на вул. Гоголівській, 20.06.2015 р. – пара птахів на узліссі соснового лісу поблизу смт Биківка, 9.05.2016 р. – самець на ділянці дубового лісу поряд із вирубною в лісовому масиві на північ від смт Миропіль.

Горихвістка чорна (*P. ochruros*). 18.12.2016 р. птах (самка чи молода особина) спостерігався в смт Миропіль на кам'янистих схилах долини р. Случ поряд із масивом житлової та громадської забудови (костел, руїни лазні, кілька житлових будинків).

Дрізд-омелюх (*Turdus viscivorus*). У гніздовий період зрідка спостерігався в лісовому масиві на північ від смт Миропіль. 7.06.2012 р. тут відмічений 1 птах, 19.05.2013 р. – 2, 22.06.2014 р. – 1, 21.06.2015 р. – 1, 25.05 та 1.06.2016 р. – 2 та 5–6 птахів, відповідно, в числі останніх були злетки. 5.06.2016 р. 4 птахи (імовірно, теж виводок) спостерігалися в лісі на північ від с. Дертка. 29.05 та 20.06.2015 р. двох птахів зареєстровано в лісах біля с. Старочуднівська Гута та смт Биківка. 21.05.2016 р. та 11.05.2017 р. дрізд спостерігався в заказнику «Довгий Брід». 6.05 та 10.06.2017 р. по 1 птаху відмічено в лісі біля с. Вила та в заказнику «Баранівський».

Чечітка біла (*Acanthis hornemanni*). 4.11.2017 р. зареєстрована у зграї зі звичайними чечітками (*A. flammea*) в смт Миропіль на території зруйнованої частини колгоспного господарського двору, зарослої трав'яною та чагарниковою рослинністю.¹¹

Чечевиця (*Carpodacus erythrinus*). 6.06.2015 р. самець відмічений поблизу с. Котюржинці на заболочених луках із самосівом берези. 12.06.2016 р. в околицях с. Лісна Рудня біля р. Лісна відмічено двох самців. 16.05.2017 р. самець спостерігався в смт Миропіль на пустищі поруч із зарослим вербами котлованом під багатоповерховий будинок. 19.05.2017 р. поблизу заказника «Великобerezнянський» та 18.06.2017 р. безпосередньо в ньому зустріли

Фото 6. Лапландський подорожник. Околиці смт Миропіль, 2.01.2017 р.

Photo 6. A Lapland Bunting.

2 та 1 самця, відповідно. 11.06.2017 р. самець відмічений за голосом біля с. Буртин на території покинутих піщаних кар'єрів.

Шишкар ялиновий (*Loxia curvirostra*). 10.08.2016 р. чули голос шишкаря, швидше за все, даного виду біля смт Романів в урочищі Романівський парк на ділянці ялинового лісу. Голос був записаний.¹² 10.12.2016 р. 4–5 птахів спостерігалися в центральній частині м. Житомир на ялинах колючих (*P. pungens*).

Подорожник лапландський (*Calcarius lapponicus*). 2.01.2017 р. птаха спостерігали на полі із залишками стерні соняшника біля смт Миропіль (фото 6).

Пуночка (*Plectrophenax nivalis*). 31.01.2013 р. 5 птахів відмічено на полі біля с. Врублівка. 7.01 та 22.02.2014 р. на полях із кукурудзяною стернею поблизу смт Миропіль зареєстровано 7 та близько 120 особин, відповідно. 4.12.2016 р. птах спостерігався на полі біля смт Миропіль. 16.02.2017 р. 9 особин відмічено на полі неподалік від с. Врублівка, а 18.02 та 17.12.2017 р. на полі біля с. Камінь зареєстровано близько 25 та близько 15 птахів, відповідно. В останньому випадку пуночки трималися на озимині з численними рештками соняшника.

ЛІТЕРАТУРА

- Весельський М.Ф. (2017): Чорний лелека на Житомирщині. - Наук. зап. Держ. природозн. муз. 33: 33-42.
- Домашевский С.В. (2005): К экологии большого и малого подорликов на севере Украины. - Беркут. 14 (2): 180-188.
- Матвеев М.Д., Тарасенко М.О., Дребет М.В., Мартинюк В.Ю. (2016а): Орнітофауна регіонального ландшафтного парку «Мальованка». - Troglodytes. 7: 55-62.
- Матвеев М.Д., Тарасенко М.О., Дребет М.В., Мартинюк В.Ю. (2016б): Орнітофауна орнітологічного заказника «Великобerezнянський». - Troglodytes. 7: 63-70.
- Панчук О.С. (2017): Результати дослідження чисельності чорного лелеки, *Ciconia nigra* (Aves, Ciconiiformes), в північній Україні в 2008–2016 роках. - Вестн. зоол. Отд. вып. 35: 55-58.
- Природно-заповідний фонд Житомирської області. Довідник / Ред. О.О. Орлов. Житомир – Новоград-Волинський: Вид-во «НОВОград», 2015. 1-404.
- Червона книга України. Тваринний світ / Ред. І.А. Акімов. К.: Глобал-консалтинг, 2009. 1-624.

⁹ <http://uabirds.org/v2photo.php?l=ru&s=051000037&n=1>

¹⁰ <http://uabirds.org/v2photo.php?l=ru&s=051000025&n=1>

¹¹ <http://uabirds.org/v2photo.php?l=ru&s=051000059&n=1>

¹² <https://www.xeno-canto.org/forum/topic/22179>